

Het ontstaan van overlappende broedterritoria van Ransuil en Torenvalk

Door A. Bruijn

Inleiding

Het dicht bijeenbroeden van geheel verschillende vogelsoorten is een algemeen verschijnsel dat zich dikwijls laat verklaren door de puur toevallige aanwezigheid van geschikte nestelplaatsen en het ontbreken van rivaliteit tussen de betreffende soorten.

In andere gevallen zijn er aanwijsbare redenen dat de vogels elkaars nabijheid hebben leren zoeken in verband met grotere veiligheid voor het broedsel en dus voor een zekerder instandhouding van de soort.

Geen van beide verklaringen lijkt echter waarschijnlijk bij het herhaaldelijk vastgestelde samen broeden, soms op slechts enkele meters afstand van elkaar, van Ransuil en Torenvalk. De vaak geponeerde stelling dat genoemde soorten, als respectievelijk nachtvogel en dagvogel elkaar niet zouden storen, is afgezien van het feit dat daarmee niets verklaard wordt bovendien onjuist. Gedragsspatronen van dieren ontstaan niet op grond van onjuist geïnterpreteerde werkelijkheden (dat komt alleen bij mensen voor). Zij zijn het resultaat van een ontwikkeling gebaseerd op natuurwetten. Een onzes inziens duidelijk feit is, dat Ransuil en Torenvalk zodanig gelijk gerichte gespecialiseerde vogels zijn, dat zij verondersteld zouden mogen worden eigenschappen te hebben ontwikkeld om elkaars concurrentie te ontlopen; eigenschappen zoals die bestaan in het gedragspatroon van vogels van een en de zelfde soort.

Ransuil en Torenvalk broeden schijnbaar vredig naast elkaar en zover mij bekend zijn er geen waarnemingen gepubliceerd die vijandigheid tussen beide soorten aantonen. Als wij na wekenlang observeren, menen te moeten vaststellen, dat er geen neiging tot agressie tussen uil en valk bestaat, dan is het nuttig te bedenken dat deze broedsituatie een continuering is van een toestand die in een veel vroeger stadium is ontstaan n.l. tijdens de balts en territorium-keuze.

In het algemeen verdedigen vogels hun territorium met grote felheid tegen soortgenoten die zij niet zelden achtervolgen tot in het gebied van de betreffende soortgenoot.

Het is reeds vaak beschreven hoe hen daar de moed tot verdergaan ontzinkt terwijl de vluchtende soortgenoot op eigen terrein juist weer de kracht vindt om de rollen om te draaien en van achtervolgde zelf achtervolger te worden tot in het territorium van de eerste enz., vooropgesteld dat beide rivalen fysiek vrijwel gelijkwaardig zijn.

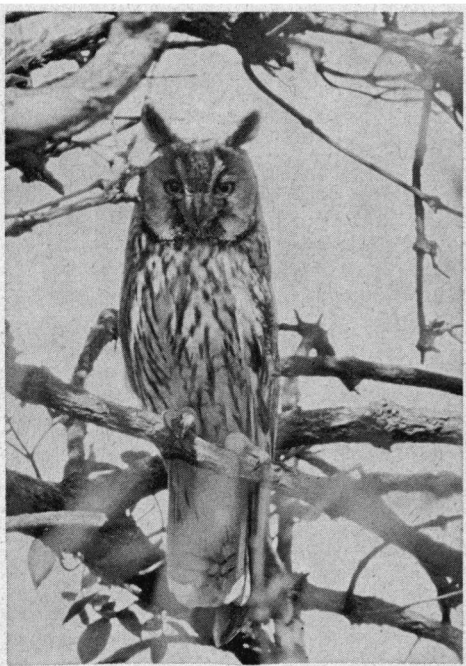
Het bleek dat Ransuil en Torenvalk in de baltstijd elkaar wel degelijk als rivaal beschouwen. Hoe staat het echter met de krachtsverhouding tussen uil en valk? Is die gelijkwaardig en zo ja, kan één van beiden dan voldoende kracht putten uit het bezit van een eigen territorium om de ander te verdrijven?

Reeds vele malen zag ik Torenvalken bezig hun grootste vijand (buiten de mens) de Zwarte Kraai te bestrijden. Wekenlang kunnen kraaien, veelal paarsgewijs opererend, dagelijks terugkomen om te trachten het valkennest te plunderen. Naar menselijke maatstaven is het een strijd met list en provocaties enerzijds en drieste moed aan de zijde van de valken. Het beeld is genoegzaam bekend om hier een gedetailleerde beschrijving achterwege te kunnen laten. Van belang is echter vast te stellen dat de valken het klaren en met succes een broedsel weten groot te brengen.

* C. Smeenk (1972): 'Ökologische Vergleiche zwischen Waldkauz (*Strix aluco*) und Waldohreule (*Asio otus*)'. *Ardea* 60: 6-7.

De nachtelijke levenswijze van Ransuilen rechtvaardigt de gedachte dat slechts weinigen getuige waren van de strijd die Ransuilen leveren tegen eveneens hun grootste vijand de boskraai. In verband met de duisternis bij een dergelijk gebeuren kan ik niet meer bieden dan een conclusie en voornamelijk een oorgetuigeverslag.

Op 12 april 1967, ongeveer een uur na zons-
ondergang vloog één ransuilman met een
enkele harde vleugelklap van zijn tak in het
bos 'Birkhoven' te Amersfoort. Zijn wijfje, dat
wel een uitverkoren oud nest maar nog geen
eieren had staakte haar contactgroep en
gleed geluidloos, juist even zichtbaar tegen
het nachtelijk blauw, haar partner achterna.
Destijds nog fel gebrand op het vastleggen
van het paringsritueel van de Ransuil volgde
ik zo goed mogelijk de richting van de uilen
met een paraboolmicrofoon. In de volgende
seconden gebeurde er iets onttellends
daarboven in de donkere dennenkronen, dat,
als mijn bandrecorder het niet had geregis-
treerd nauwelijks correct beschreven zou
kunnen worden. Een ononderbroken reeks
van rauwe schorre kreten reet de nachtelijke
stilte aan flarden en ging eerst omtrent de
10e seconde over in min of meer herkenbaar
woedend krijzen van een tweetal kraaien.
Wat de uilen precies uitvoerden laat zich
slechts raden, maar zeker is dat hun werk

**De Ransuil klemt het territorium lang voordat bij
de Torenvalk de broeddrijf ontwaakt**

Foto: Frits van Daalen

**Jong Ransuil van 28 of 29 dagen oud. Amers-
foort, 10 juni 1967**

Foto: A. Bruijn

afdoende was. Bij het eerste morgenlicht
bleek, ter plaatse van het drama, het
kraaienlegsel verbrijzeld op de bosgrond te
liggen. Het doel van deze 'kraakactie' gold
niet de woonruimte van de kraaien want
reeds enkele dagen later lag het eerste
uilenei in een ander nest.

Valk en uil kunnen beide hun gezamen-
lijke grootste vijand de baas, elk op zijn
eigen wijze. Worden zij echter gestoord
door mensen dan kunnen beide even-
eens hun legsel verspelen aan de altijd
waakzame kraaien hetgeen niets afdoet
aan de waarschijnlijkheid dat bij een
eventuele confrontatie van uil en valk
niet lichamelijke kracht doorslaggevend
is voor het resultaat van die botsing,
aangezien beide soorten fysiek gelijk-
waardig schijnen te zijn. Noch de een,
noch de ander kan het overwicht ver-
krijgen door morele moed te putten uit
het feit dat hij binnen het eigen terri-
torium strijdt en wel om de eenvoudige
reden dat zij beide een en het zelfde
territorium bezitten. Een hoogst merk-
waardige situatie die waarschijnlijk al-
leen kan ontstaan doordat de ene
vogelsoort volledig dagvogel en de an-
dere nachtvogel is.

Territoriumkeuze

De Ransuil kiest het territorium lang voordat bij de valken de broedtijd ontwaakt. Als in april de valken de zelfde terreinkeuze maken als de Ransuil, dan slaapt die potentiële rivaal ergens verborgen in een donkere spar. Uit niets kan blijken dat het territorium reeds bezet is. De doorslaggevende factor voor de keuzebepaling is de aanwezigheid van een geschikt, liefst groot, nest dat voor beide vogelsoorten een belangrijke rol speelt bij het baltsritueel. In feite valt de keuze op net zelfde grote nest.

In Schaijk (N.B.) vond ik eens Torenvalk, Ransuil en Ekster broedend binnen enkele tientallen meters. De valk woonde in een groot overdekt, ongetwijfeld nieuw, eksternest; de Ekster zelf zat ook in nieuwbouw, klein en zonder kap. De Ransuil leefde in een krot, een oud scheef gezakt gaaiennest op halve hoogte in het kreupelhout dat onder de beide andere nestbomen groeide. Het was ondenkbaar dat de uilen dit nestje voor hun balts hadden uitverkoren, veeleer drong zich de gedachte op dat de vogels in nood genoegen hadden moeten nemen met dit wrakke bouwsel waar het broedend uilenwiltje met kop en staart buiten uitstak. Voor eigen gebruik leek een bepaalde hypothese aannemelijk. Sedertdien wezen nieuwe waarnemingen steeds in de zelfde richting en gaven te zamen aanleiding tot de volgende reconstructie.

Op een paar zachte dagen in januari of februari begonnen de Eksters een nest te bouwen. Vroege Eksters maken altijd grote overdekte nesten. Valt plotseling de vorst in dan bekoelt hun bouwlust, doch zodra het weer omslaat hervatten zij het werk alsof zij een bepaalde hoeveelheid bouwdrift ineens moeten verwerken en de reeds voor de vorst aangesleepte materialen geen steentje meer bijdragen aan de bevrediging van die drift.

Als vorst en dooi een paar maal wisselen groeit het bouwwerk uit tot volkomen overdreven afmetingen, soms twee zelfs drie 'etages' op elkaar, een ondoordringbare kap en een platform met landingsbaan van bijna een meter groot zijn geen uitzonderingen. Meer dan eens kon ik vaststellen dat zulke luchtkastelen begin maart reeds een zodanige afmeting hadden, dat zij een grote aantrekkingskracht uitoefenden op de Ransuilen. In de avond en nacht baltsten de uilen op het nest waaraan de Eksters overdag weer vlijtig verder bouwden. Zo zal het in het geval Schaijk ook gegaan zijn, want toen de Torenvalken begin april het nest in beslag namen was het nog steeds niet voltooid. Een paar weken later lagen de valkeneieren op de lemen bodem van de nestkom waarin nog geen voering aangebracht was. De Eksters bouwden een kleine nieuwe woning en de Ransuilen weken uit naar het enige leegstaande pandje in de omgeving omdat zij, evenals de valken, zelf geen nest kunnen bouwen.

Een antwoord op de vragen of...

Zo is het wellicht gegaan daar in Schaijk, maar inzake de vragen omtrent het hoe en waarom was het vele gebeuren reeds in een te ver gevorderd stadium om nog een antwoord te geven.

Het gunstige geval dat ten slotte veel meer inzicht in deze problematiek verschaft deed zich voor in 1970 te Woudenberg op slechts een goede 150 meter van mijn huis.

In een sparrenbosje omzoomd met een rij oude grove dennen, restant van een vroegere aanplant, verbleef begin maart een ransuilman. In één van de dennen, op de hoek van het bosje, was een overjarig eksternest aanwezig. De kans leek reëel dat de uil belangstelling voor dit nest zou gaan tonen. In de hoop de vroegste fase van de balts op en om het nest te kunnen vastleggen werd, verborgen in een dode tak, een microfoon geplaatst ± 30 cm boven het nest. De kabel, zorgvuldig verborgen in de bastspieten, leidde naar een schuilplaats onder de sparren. Direct achter de nestboom, die ongeveer zeven meter boven de sparren uitrees, begon het open weiland. De hele situatie was bijzonder gunstig om waarnemingen te doen en geluidopnamen te maken als de uilen zouden komen. En de uilen kwamen. Vanaf het gezegende moment werden vele avonden en soms hele nachten doorgebracht in de dekking onder de sparren. De nachtelijke levenswijze die wij noodgedwongen moesten leiden had bijna de oorzaak kunnen worden van een te laat ontdekken dat begin april een paartje Torenvalken het zelfde nest begon te gebruiken. Daar wij 's avonds zo weinig mogelijk storing wilden veroorzaken werd overdag een controle van de geluidsapparatuur uitgevoerd.

Het was bij die gelegenheid dat het hoge, harde 'tiek-tiek-tiek' (enz.) van een

Het slapengaan van de Torenvalken valt vrijwel samen met het ontwaken van de Ransuilen

Foto: Hans Schouten

torenvalkman vanaf het nest als muziek ons in de oren klonk. Er volgden enige weken waarin wij tijd en nachtrust te kort kwamen, doch in de vorm van notities en bandopnamen een rijke oogst binnen brachten.

Baltsgedrag van de Torenvalk

Ondanks onze beperkte mogelijkheden overdag waarnemingen te doen zagen wij verschillende keren hoe de valken hoog boven het bosje elkaar najoegen dalend tot tussen of onder de kronen van de hoge dennen waarbij hun schelle 'kie kie kie' roep tot ver in het rond was te horen. Steeds weer nam de man op het nest plaats, terwijl het wijfje tien of twintig meter verder neerstreek. Met een metalig 'tiek, tiek, tiek' trachtte hij het wijfje naar het nest te lokken. Schijnbaar ongeïnteresseerd maakte zij toilet om plotseling de veren aan te leggen, op het nest toe te schieten en de man te verjagen. Een snelle vlucht met bochten en wendingen rakelings over de boomtoppen volgde, waarbij niet viel uit te maken wie wie achtervolgde. Na korte tijd zwenkte het mannetje af naar de weilanden en streek het wijfje naar een boomtop dicht bij het nest. Na verloop van ongeveer twintig minuten keerde de man met prooi terug in een vlucht lijnrecht op het nest gericht en van verre reeds luid 'kie kie' roepend. Bij zijn nadering stooft het wijfje hem tegemoet doch van een prooi-overdracht was geen sprake. Waren de vogels elkaar tot op een twintig meter genaderd dan viel de prooi met een grote boog op de grond en volgde weer een snelle achtervolging over de boomtoppen. Eenmaal was de prooi een luid krijsende Spreeuw, die na afgeworpen te zijn, bij de nadering van het wijfje, een paar meter boven de grond zijn positieven weer bij elkaar kreeg en op eigen kracht zijn dodenreis kon doen veranderen in een snelle vlucht. In dit stadium belet het wijfje waarschijnlijk de man naar het nest te vliegen, hetgeen hij enkele dagen later wel mag. Op het nest geland met zijn prooi begint hij aanstonds te lokken 'tiek-tiek-tiek' met de regelmaat en volharding als een druppende kraan. Na enige tijd, omtrent een week, joeg het wijfje de man niet meer met prooi en al van het nest maar accepteerde luid roepend de buit die zij veelal op korte afstand van of soms op het nest verorberde. Na een luidruchtig vliegevenement boven de boomtoppen landde eens het wijfje in een vrijwel verticale vlucht op de bosgrond direct gevolgd door het mannetje en vond een copulatie plaats begeleid door een hoog 'tsrie' geluid. Het was duidelijk dat de vogels in hun baltsgedrag rond het nest de aanvankelijke vrees voor elkaar hadden overwonnen en zo vertrouwd waren geraakt met de directe omgeving dat zij nu duidelijke eigendomsrechten lieten gelden.

Een tachtig meter van de nestboom stond een eenzame hoge eik in het weiland en de manvalk placht daar op de uitkijk te zitten als er geen liefdesbesognes waren of plichten om op jacht te gaan. Vanaf deze uitkijkpost deed hij drieste uitvallen naar passerende kraaien en

schroomde zelfs niet onvervaard een jagende Buizerd aan te vallen. Het wijfje verbleef hoofdzakelijk bij of op het nest om dit luid schreeuwend 'trie trie' te verlaten als de man zich 'tiekend' meldde met prooi voor haar of soms ook om te hulp te snellen als er kraaien verdreven moesten worden. Als de schemering inzette trokken beide valken naar de grote eik waar zij de nacht in doorbrachten.

Het slapen gaan van de valken viel vrijwel samen met het ontwaken van de Ransuilen. In de weken die vooraf gingen aan de komst van de valken waren wij druk doende geweest uit fragmentarische waarnemingen en afgeluisterde geluiden het doen en laten van de Ransuilen te reconstrueren wiens gedrag zich in verband met de duisternis in belangrijke mate aan directe waarneming onttrekt. Stukje bij beetje vormde zich een gedragspatroon dat met weglating van verschillende variaties in hoofdlijnen op het volgende neerkomt.

Baltsgedrag van de Ransuil

Omtrent zonsondergang begon ergens in het sparrenbosje de ransuilman zachtjes 'oe' te roepen. Het lijkt of hij moeizaam pompend begint doch spoedig een vast ritme vindt van achttien maal per minuut, vele minuten volgehouden soms wel een kwartier of nog langer. Het ritme wordt slechts gestoord door het ongeveer éénmaal per minuut wegvallen van één 'oe' klank. Na een pauze van gewoonlijk minder dan een minuut wordt de 'zang' hervat. Na vijf minuten, soms eerder, soms ook later beantwoordt het wijfje zijn roepen met een herhaald nasaal *ù* of *è* geluid, aanvankelijk om de tien seconden doch geleidelijk sneller tot tien maal per minuut. Deze samenzang vormde de inleiding tot een gebeuren dat zich aankondigde met een krakende bons in de koptelefoon. De ransuilman was op het nest geland. Rondom in de sparren schatert het avondlied van de Zanglijsters; de Kieviten zwoegen met gonzende vleugelslagen boven de wei en ergens in de verte klinkt het 'kjukke kjukke' van een Watersnip. Dan is daar het machtig sonoor bassend 'oe' roepen van de ransuilman die zijn zang heeft hervat nu in het nest gezeten vlak onder de microfoon. Traag beginnend groeit hij naar een frequentie van dertig maal per minuut, terwijl het wijfje in haar eigen tempo blijft antwoorden vanuit de sparren. Uit het wijzigen van de geluidsstrekte blijkt dat zij zich verplaatst en etappegewijs meer en meer het nest nadert.

Na ca. 15 minuten landt het wijfje met een laag éénlettergrepig 'chò' op de nestrand. Deze roep is nauw verwant aan het geluid dat Ransuilen maken bij uitdaging en agressie. Wellicht is het aanvliegend wijfje aanvankelijk werkelijk agressief. In de seconden juist voor zij landt neemt het mannetje de imponering aan, waarbij zijn gespreide, aan de achterzijde omhoog gedraaide, vleugels met de boegen een dof roffelend geluid op de nestrand maken. Op het moment dat het wijfje neerstrijkt verlaat de man het nest om met een imponerende flapvlucht rond de nestboom te vliegen. De vogel slaat daarbij de vleugels zo krachtig en diep door naar beneden dat de, door de luchtweerstand opgebogen slagpennen elkaar onder het lichaam het eerst raken op een afstand van ongeveer acht centimeter van de vleugeltop. Het flappende geluid ontstaat bij het dichtveren onder grote spanning van de laatste acht cm slapen-lengte waarbij het eerste aanrakingspunt als scharnierpunt fungeert. Het ritme is ongeveer enige malen één klap per seconde gevolgd door drie klappen per seconde, soms enige malen herhaald en gewijzigd in volgorde van het aantal klappen voortgebracht in een rijzend en dalend uitgevoerde vlucht boven en onder de boomkronen tot soms vlak boven de grond. Zonder de mogelijkheid van het tot standkomen van een vleugelklap boven de rug te willen uitsluiten, dient vermeld te worden dat de beschreven wijze van zeer nabij werd waargenomen en voor mij buiten discussie staat.

Inmiddels drenst iedere zes seconden de nasale 'è' roep van het wijfje uit het nest. Telkens keert zij zich snel in de richting van de aanvliegende man, met hem meedraaiend als hij voorbijschiet en dan steeds een opmerkelijk geluid producerend. Het doet verwonderlijk mechanisch aan en klinkt ongeveer als 'huwuwuwu' enz. tot negentig maal in 21 seconden. Men zou het geluid zovend kunnen noemen. Het wijfje staat daarbij in horizontale houding met driekwart gespreide vleugels die zeer snelle korte roeibewegingen maken. Een ongearticuleerd geluidje in de bandopname zou door inspanning of ademnood kunnen zijn ontstaan terwijl het hoofdgeluid mogelijk met de vleugels wordt voortgebracht. Het is geenszins uitgesloten dat de vogel een monotoon stemgeluid voortbrengt dat door de vleugelbewegingen worden vervormd tot iets als een tremolo.

Hoe dit ook zij, zeker is dat het geluid iets te maken heeft met bereidheid van het wijfje om te paren. In een verder gevorderd stadium maakt het wijfje het reeds zodra zij in het nest is aangekomen en de man maakt dan vaak geen baltsvlucht meer maar gaat rechtstreeks naar de bosgrond in een prachtige vlucht met stilgehouden hoog V-vormig geheven vleugels. Ik zag ransuilmannen loodrecht omlaag dalen op een halve meter afstand van de nestboom. Als een Velduil staat hij daar en begint uiterst zacht en bescheiden 'oe' te roepen enige minuten lang 21 maal per minuut. Een seconde of twee, drie nadat het geluid van het wijfje in het nest verstomt, strijkt zij plotseling naast het mannetje neer en heeft ogenblikkelijk de

paring plaats waarbij een fijn, hoog en sierpend, geluid weerklinkt. Vervolgens keert het wijfje terug op het nest om continu 'è' roepend iedere 8 tot 10 seconden de terugkomst van het mannetje af te wachten, die spoorvlucht is verdwenen om op jacht te gaan. Het wijfje laat zich prooi bezorgen op of direct bij het nest soms reeds twee maanden voor het leggen van het eerste ei.

De confrontatie

Enkele dagen, ook wel eens weken, voor het eerste ei verlaat het ransuilwijfje het nest niet meer maar brengt daar ook de gehele dag in door. Zodra het torenvalk-wijfje haar eerste ei heeft gelegd blijft zij ook des nachts op het nest. Welk van beide mogelijkheden zich ook het eerste zou voordoen een confrontatie van uil en valk zou onvermijdelijk het gevolg zijn. Het eerste ei speelde inderdaad een belangrijke rol maar op een geheel andere manier dan wij hadden verwacht. Zestien april waren valk en uil met hun balts zover gevorderd dat zij de directe omgeving van het nest niet meer verlieten en de eerste tekenen vertoonden dat zij elkaar als rivalen herkenden. Toen rond het middaguur het valkenmannetje prooi kwam brengen aan zijn wijfje op het nest begon de ransuilman in zijn slaapboom in de sparren nadrukkelijk 'oe' te roepen om zijn territoriumrechten te doen gelden. Dat de valken op zijn zang totaal niet reageerden verbaasde ons nauwelijks. Die zelfde dag kwam de ransuilman ongeveer twintig minuten te vroeg uit zijn slaapboom om luid te 'zingen' tegen de valken die luidruchtig af en aan vlogen op het nest. Het enige resultaat was dat de valken het nest bezet hielden en met hun kreten de Ransuil verre overstemden. Eerst toen de schemering viel verliet het valk-wijfje het nest om zich bij het mannetje te voegen dat zes minuten eerder, doch ook al een kwartier over tijd, de grote eik in de wei had opgezocht.

De hele nacht hadden de uilen vrij spel en zij waren al ruim een uur ter ruste eer de valken weer bij het nest verschenen. Door vroeg ontwaken en laat gaan slapen van respectievelijk uil en valk ontstond een duidelijke periode in de avond waarin de activiteit van de vogels elkaar overlapte.

Na twee dagen was het nest nauwelijks verlaten door de valken, het wijfje was nog onderweg naar de slaapeik, of de ransuilman landde al op het nest. Wij wachtten op zijn vertrouwde roep terwijl wij in het schemerlicht het valkenwijfje natuurdend op weg naar haar slaapboom. Tegen het donkergroen zagen we even haar beeld oplichten bij de landingsmanoeuvre. Nee, toch niet, de vogel was gekeerd en het volgende moment kwam zij luid krijssend aangieren een aaneengeregen kreet 'wieg-wiegwieg...' tot 4 maal per seconde, scheerde rakelings over het nest, zwenkte omhoog en stootte onder een andere invalshoek opnieuw toe, zwenkte weer weg en terwijl wij tot het uiterste gespannen manipuleerden met het opnameniveau van de recorder om dit geweld acceptabel te verwerken, begon traag bassend de zang van de ransuilman alsof het hele gebeuren hem niet aanging. De meest drieste aanvallen, soms door beide valken uitgevoerd, waren niet bij machte de uilen uit hun evenwicht te brengen. Ook het uilenwijfje bleef onverstoord doorgaan met roepen en was door de valken niet van het nest te krijgen. Spoedig kwam de duisternis tussen beide en verdwenen de valken naar hun slaapboom. Het scheen dat de eerst gekomen uilen met recht en reden hun burcht niet prijs zouden geven.

Op 19 april waren wij tijdig in de schuilplaats, doch van de valken was geen spoor te bekennen. Na een goed kwartier begon de ransuilman te roepen. Er stond een vrij sterke wind en de uilenzang drong slechts in flarden tot ons door. Iets binnen de drie minuten vloog de man op, maakte een korte flappende baltsvlucht boven de spar waarin het wijfje zat alsof hij haar tot actie wilde manen. Het wijfje vloog rechtstreeks naar het nest en startte haar monotone 'è' roepen. De man verdween direct boven de weide om op jacht te gaan. De uilen vertoonden dit gedrag vaker en meestal was de haast om op jacht te gaan een aanwijzing dat later op de avond regen was te verwachten. Het uilenwijfje zeurde traag haar 'è' roep 7 maal in iedere minuut. De avond hield weinig belofte in; geen valken, weinig actie bij de uilen en slecht weer om een goede bandopname te maken.

Het eerste prooi brengen van de man wilden wij nog afwachten. Uit verveling trachtte ik de windstoten en het roepend uilenwijfje zo mooi mogelijk op de band te zetten. Wiste het povere resultaat weer uit om op een lager opname-niveau opnieuw te beginnen. Tussen de windstoten door was het nog niet eens zo gek. De

recorder draaide, toen plotseling in het nest de hel scheen los te barsten. Een schel krijsen in hoofdzakelijk 'uu' klanken, als van een krielhaan die gekeeld wordt, (zo stel ik mij dat tenminste voor) sneedt door het aarde-donker. Mijn God, wat was dit? Het kon onmogelijk de uil zijn. Was het valkenwifje daarboven in de horst, Al de tijd dat wij daar zaten en de 19 minuten die het uilenwifje zat te roepen, was zij daar en zweeg, broedend op haar eerste ei. Ten slotte was het haar te veel geworden en barstte zij los in een kreet, die uiteraard niets menselijks had, maar ook totaal niet leek op iets van wat wij ooit van valken hoorden. Een kreet van 40 'uu' klanken in 15 seconden even onderbroken en met nog 7 in 3 seconden voortgezet. Vertraagd teruggespeeld blijken de meeste 'uu'-klanken gevolgd te worden door toonloze lettergrepen ongeveer als volgt: 'uuk-uuwe-uule-uulewe-uuk-uule' enz. Nauwelijks bekomen van de opwinding stelden wij vast dat de Ransuil nog even ongemotiveerd doorging met roepen als voor de uitbarsting. Er verliepen enige minuten waarin wij zeer gespannen luisterden maar er gebeurde niets tot op enige afstand zacht oe-roepend de uilenman zich meldde. Waarschijnlijk wilde het wifje in de nestkom stappen om hem op de gebruikelijke wijze te kunnen ontvangen. Er volgde een hevig vleugelgeklapper van de Torenavalk die niet wilde wijken. Het wifje, gehinderd in haar normale handelen en begerig naar de prooi, verliet het nest. De ransuilman kwam juist toevliegen om de prooi op het nest te brengen en voerde een imponerende flapvlucht uit om de nestboom. Tweemaal horen wij het wifje 'è' roepen dan volgt het ijle 'srrie' geluidje ten bewijze dat de prooi wordt overgedragen. De man vliegt weg en een snel toenemend en weer afnemend ritmisch 'hoe-hoe-hoe-hoe' geluid 10 maal in 4 seconden verraadt dat hij rakelings over het nest scheert. De uilen blijken niet in staat het valkje van het nest te jagen evenzo waren de valken niet bij machte de uilen te verdrijven. Geen van beide vogelsoorten heeft eigenschappen ontwikkeld die hem overwicht verschaft in deze waarschijnlijk te incidenteel voorkomende situatie.

De oplossing in deze situatie

Het probleem komt eenvoudig tot een oplossing als in het nest een ei verschijnt. Wie het eerst een ei legt kan niet verdreven worden en blijft bezitter van het nest. In al de gevallen echter dat ik Torenavalk en Ransuil dicht bij elkaar nestelend vond, bewoonden de Torenavalken het grootste nest. Dit is minder vreemd dan het in eerste instantie lijkt; het 'samen' broeden van Ransuil en Torenavalk ontstaat namelijk alleen als de valken het eerst een ei leggen. De Ransuilen met hun traag op gang komende balts en lange totaal-broedcyclus, schijnen bijzonder moeilijk ergens anders opnieuw te kunnen beginnen. Zij blijven in het vertrouwde territorium en nemen daar noodgedwongen genoegen met een nest van tweede keus. Als zij geluk hebben is dat een redelijk bouwsel maar soms, zoals in het vermelde geval te Schaijk, is het onvoorstelbaar, gezien de kwaliteit van het nest, dat de uilen toch nog tot broeden zijn gekomen.

Het ransuilwifje te Woudenberg bleef nog vier avonden gedurende korte tijd het nest bezoeken waar de Torenavalk bezit van had genomen. Eerst toen scheen het onmogelijke van de situatie tot haar door te dringen en verlegde zij haar activiteit naar het dichtstbijzijnde beschikbare nest. Het is opvallend dat een vervolggeval van de Ransuil, bij verstoring van het eerste nest, gelegd wordt in een ander nest van lagere kwaliteit maar gewoonlijk wel in het zelfde territorium. Dit zou op een sterke plaatstrouw van de vogels kunnen wijzen. De Torenavalken zijn minder gebonden aan het oorspronkelijk gekozen gebied. Als de uilen het eerst een ei hebben vertrokken de valken naar elders en verschaften zich, soms met geweld, een ander nest en vestigen daar een nieuw territorium.

Samenvatting

Ransuil en Torenavalk broeden vaak naast elkaar in één en het zelfde territorium omdat zij in dat geval het zelfde nest uitkozen, elkaar niet kunnen verdrijven, de valk het eerst een ei legt en het nest verwerft. De Ransuilen zijn echter niet in staat om de band met het gekozen territorium te verbreken.